

при которых возможны служебные экологические преступления. С помощью культуроцентричной концепции удалось четко разграничить причины и условия служебных экологических преступлений. К причинам указанной категории преступлений относят факторы, которые обуславливают отсутствие у лица надлежащего уровня эколого-правовой культуры как составляющей социальной, в осуществлении служебных обязанностей по охране, окружающей среды. К условиям указанной категории преступлений относятся факторы, которые способствуют проявлению комплекса своеволия и иллюзий. Именно комплекс своеволия и иллюзий порождает профессиональную некомпетентность, легкомысленно-безответственное отношение к служебным обязанностям в экологической сфере.

Ключевые слова: криминогенные факторы, служебные экологические преступления, причины и условия преступлений, эколого-правовая культура, культуроцентричная концепция, служебные обязанности, природоохранное законодательство.

Kozlyuk L. Definition of criminogenic factors of environment crimes committed by the officials under socio-naturalistic world-view

Through the prism of the culturally-centric concept which is one of the key in the social naturalism world-view, criminogenic factors (causes and conditions) have been considered under which environment crimes may be possible. By using the culturally-centric concept it is happened to separate the causes and conditions of environment crimes. To the causes for this category of crimes belong the factors which stipulate the absence of proper legal culture level in the individual as a part of society, failure to perform his duties to secure and environment. To the conditions of this category of crimes belong the factors which are the causes of the complex of arbitrariness and illusions. This set of arbitrariness becomes a cause of professional incompetence illusion, frivolous, irresponsible attitude to perform duties in the environment sphere.

Key words: criminogenic factors, environment crimes, the causes and conditions of crimes, environment and legal culture, the culturally-centric concept, service duties, environment legislation.

УДК 347.9

*Сергій Олександрович Короєд,
доцент кафедри цивільного,
господарського та кримінального права
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»,
кандидат юридичних наук*

ВИРІШЕННЯ СПРАВИ ТА ЗАХИСТ ПРАВ — ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Одним із актуальних питань науки цивільного процесуального права залишається визначення критеріїв оцінки ефективності цивільного судочинства. У більшості випадків до таких критеріїв, насамперед, відносять завдання цивільного судочинства, визначені цивільним процесуальним законодавством.

Варто зауважити, що завданнями цивільного судочинства за Цивільно-процесуальним кодексом України 1963 р. була охорона прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, інтересів держави шляхом всебічного розгляду та вирішення цивільних справ у повній відповідності з чинним законодавством. Наведена норма вказувала на головне завдання цивільного судочинства — охорону (захист) прав і законних інтересів суб'єктів права. При цьому судова процесуальна діяльність щодо розгляду і вирішення цивільних справ у такому випадку висту-

пала не завданням, а засобом її досягнення. Новий же Цивільний процесуальний кодекс України 2004 р. (далі — ЦПК України) завданнями цивільного судочинства визначив справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Тобто за новим ЦПК України «захист» («охорона») стало метою цивільного судочинства, а завданнями — справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ. Отже, як ми бачимо, раніше завданням правосуддя у цивільних справах було «вирішення справи» («вирішення спору»), а тепер — «захист права». Але в юридичній літературі при визначенні поняття правосуддя та цивільного процесу такі завдання, як «вирішення справи» («розгляд спору») і «захист права» не розмежовуються, в більшості випадків вони вживаються як тотожні, а іноді ці поняття підміняють один одного.

Це питання вимагає ясності, адже саме на підставі зазначених завдань і повинна визначатися ефективність правосуддя у цивільних справах, оскільки, як справедливо зазначив А. Цихоцький, міра ефективності правосуддя органічно пов'язана з основними його функціями [1, с. 154].

Проблеми ефективності цивільного судочинства в тій або іншій площині неодноразово порушувалися в юридичній літературі і були предметом обговорення багатьох російських і українських учених-процесуалістів (А. Боннер, С. Бичкова, С. Васильєв, Є. Васковський, М. Вікут, К. Гусаров, С. Дегтярьов, В. Жуйков, В. Комаров, Н. Рассахатська, І. Решетнікова, В. Тертишніков, Г. Тимченко, М. Треушніков, С. Фурса, А. Цихоцький, Н. Чечіна, М. Штефан, М. Шакарян, В. Ярков та ін.). Водночас у юридичній літературі при характеристиці правосуддя та цивільного процесу не розмежовуються такі завдання, як «вирішення справи» («вирішення спору») і «захист права» («відновлення у правах»), що не дозволяє однозначно виокремити основний критерій оцінки ефективності цивільного судочинства (адже своєчасне, всебічне і правильне вирішення справи не завжди тягне за собою захист права чи ефективне поновлення у правах), а отже — визначити його результативність.

Актуальність цієї проблеми посилюється й тим, що згідно з Концепцією вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів цивільні суди повинні вирішувати всі приватноправові спори за правилами цивільного судочинства. Суд повинен «вирішувати» спори, про розв'язання яких просять сторони [2]. Але про те, що суд здійснює «захист прав», у зазначеній Концепції нічого не сказано.

При такій постановці проблеми також залишаються без відповідей декілька питань. Яке першочергове право в цивільному процесі має громадянин: право на відновлення у правах або ж право на справедливий судовий розгляд? І на підставі цього, що входить до основного завдання суду в цивільному судочинстві: відновлення у правах або ж своєчасний і правильний розгляд справи? У розв'язанні зазначених питань і полягає мета нашої статті.

Оскільки цивільний процес є формою здійснення правосуддя, а останнє є формою реалізації судової влади, тому починати вивчення зазначеної проблеми необхідно з розкриття завдань (цілей) судової влади та правосуддя в їх співвідношенні зі змістом права на судовий захист.

Так, Загальна декларація прав людини 1948 р. встановила право кожної людини на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами у випадках порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом [3]. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. закріпила, що кожен у разі спору щодо його цивільних прав та обов'язків або при пред'явленні йому будь-якого кримінального обвинувачення має право на справедливий і публічний розгляд справи в розумний строк незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону [4].

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» встановив, що завданням суду якраз і є забезпечення кожному права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод [5].

Таким чином, вказані вище міжнародні акти пов'язують діяльність судів як із відновленням у правах (захистом прав), так і з справедливим розглядом справи. Але Закон України «Про судоустрій і статус суддів» завдання суду пов'язав першочергово саме з правом на справедливий розгляд, тобто з процесуальною стороною цього питання.

Оскільки право на ефективне відновлення у правах і справедливий судовий розгляд забезпечується судовою владою, тому необхідно з'ясувати завдання останньої. Ще Є. Васьковський зазначав, що оскільки судова функція полягає у перевірці та остаточному встановленні правомірності вимог, що пред'являються сторонами одна до одної, то права і обов'язки суду в цивільному процесі спрямовуються на вчинення дій, що прямо або побічно ведуть до цієї мети [6, с. 175–176].

Як зазначає С. Дегтярьов, метою діяльності всієї судової системи є усунення правового конфлікту в суспільстві [7, с. 249].

На думку деяких учених-процесуалістів, зміст судової влади полягає у визначенні виду та обсягу суб'єктивних прав і юридичних обов'язків суб'єктів права. При цьому соціальна функція, зміст правосуддя у цивільних справах повинні зводитися тільки до вирішення справ, інші функції на суди покладатися не повинні. Паралельно вказується, що суд покликаний забезпечити захист соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод громадян [8, с. 19, 20, 21].

Таким чином, можна зробити висновок, що вчені-процесуалісти пов'язують завдання судової влади з процесуальною діяльністю щодо усунення правового конфлікту, встановлення правомірності вимог, визначення виду та обсягу суб'єктивних прав і юридичних обов'язків суб'єктів права. Звідси випливає, що судова процесуальна діяльність своїм завданням має саме вирішення справи (розв'язання спору).

Оскільки судова влада втілюється тільки в правосудді, тому варто також розкрити зміст правосуддя. Грунтуючись на конституційних приписах та процесуальному режимі здійснення правосуддя, загальноприйняте визначення правосуддя зводиться до того, що правосуддя — одна з форм державного управління щодо виконання державою внутрішньої функції охорони правопорядку, власності, прав і свобод громадян шляхом вирішення спеціальним органом державної влади — судом цивільних, господарських, кримінальних та адміністративних справ за правилами, передбаченими процесуальним законодавством. Закріплені в конституції принципи дозволяють декларувати правосуддя як нову за змістом інституцію з надзвичайною прерогативою вирішувати спори про права та обов'язки суб'єктів права [9, с. 19, 22].

Конституційний Суд України теж висловлював свою думку з приводу поняття та змісту правосуддя. Правосуддя — це самостійна галузь державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ. Правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення у правах (Ухвала Конституційного Суду України від 14 жовтня 1997 р. № 44-з [10] та Рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2003 р. № 3-рп/2003 [11]).

Отже, ми бачимо, що зміст правосуддя пов'язаний із вирішенням спорів, розглядом справ. Водночас такого завдання, як «захист права» (відновлення у правах) у змісті правосуддя ми не побачили.

Враховуючи, що правосуддя у цивільних справах реалізується у формі цивільного судочинства (цивільного процесу), вважаємо за необхідне дослідити його зміст і мету.

Цивільний процес визначається як діяльність судових органів, яка здійснюється у визначеному законом порядку, щодо вирішення спорів та інших справ, захисту прав і охоронюваних законом інтересів громадян і організацій [8, с. 22–23]. Цивільне судочинство також розглядається як врегульована нормами цивільного процесуального права діяльність суду, що

здійснюється в установленому законом порядку і визначається системою взаємопов'язаних цивільних процесуальних прав, обов'язків і цивільних процесуальних дій суду і учасників процесу з їх реалізації [12, с. 56].

Мета цивільного судочинства, як вважають вчені-процесуалісти, полягає переважно в захисті порушених або оспорюваних прав, свобод і законних інтересів громадян і організацій. Завдання цивільного процесу, на думку вчених, поділяються на дві складові: 1) правосудне — правильний і своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ; 2) превентивне (попереджувальне) — попередження цивільних правопорушень, зміцнення законності та правопорядку, формування шанобливого ставлення до закону і суду [13, с. 21].

При цьому деякі вчені-процесуалісти зазначають, що якщо сприймати кожен цивільну справу як певну спірну або конфліктну правову ситуацію, то завданням цивільного судочинства постає вирішення спорів, ліквідація правопорушень і відновлення порушених прав і законних інтересів [12, с. 56].

Сутність завдань цивільного судочинства можна також простежити з аналізу об'єкта цивільних процесуальних правовідносин і юрисдикційних повноважень їхнього головного суб'єкта — суду.

Питання про об'єкт цивільних процесуальних правовідносин відноситься до числа дискусійних. Ми не будемо наводити всі думки з цього приводу, а процитуємо лише декілька з них, зроблених на основі узагальнення думок різних вчених. Так, на думку одних науковців, об'єкт цивільних процесуальних правовідносин проявляється через зміст процесуальних прав і обов'язків, визначає поведінку кожного суб'єкта процесуальних відносин [14, с. 56]. Решта вчених-процесуалістів під об'єктом цивільних процесуальних правовідносин розуміють реальні дії суб'єктів у правовідносинах (їх поведінку) з урахуванням мети кожного з них, участі у процесі [12, с. 152]. А як ми вже з'ясували раніше, дії суду якраз і полягають у «розгляді справи».

Розглядаючи юрисдикцію як елемент цивільної процесуальної правосуб'єктності суду, в процесуальній літературі зазначається, що юрисдикційна діяльність суду в цивільному судочинстві характеризується тільки правоохоронною функцією, оскільки правосуддя має місце там, де здійснюються юрисдикційні повноваження, тобто коли розглядається спір про право [15, с. 115]. А. Боннер, характеризуючи цивільні процесуальні правовідносини, зазначає, що влада суду в цивільному процесі зводиться, зокрема, до того, що суд здійснює правосуддя у цивільних справах іменем держави, вирішує справи по суті [16, с. 40–42].

Як ми бачимо, з останніх висловлювань учених-процесуалістів випливає, що повноваження суду спочатку зводяться до розгляду справи (вирішення спору). Але все ж таки у деяких випадках можна побачити, що до завдань суду відносять також й захист прав (відновлення у правах).

Підсумовуючи, вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що оскільки діяльність суду у сфері здійснення правосуддя у цивільних справах має процесуальний характер, тому її завданням, що відображає процесуальну сторону такої діяльності, має бути передусім справедливе вирішення справи (розв'язання спору), а не відновлення у правах (захист права), адже перше завдання притаманне кожному процесу в будь-якій цивільній справі, тобто воно має виконуватися у будь-якій цивільній справі незалежно від її результату. Друге ж завдання (захист права), що пов'язане з реалізацією права на судовий захист і має матеріально-правовий характер, може виконуватися тільки в тому випадку, якщо вимоги позивача законні та обґрунтовані, тобто задовольняються судом, а порушене право позивача отримує свій захист (відновлення).

З цього ми можемо зробити висновок, що оскільки ефективність правосуддя в цивільних справах вказує на ступінь реалізації його завдань, то ефективність цивільного судочинства варто розглядати в двох аспектах: процесуальному — як своєчасний розгляд справи і правиль-

не вирішення спору (незалежно від матеріально-правових наслідків для сторін); матеріально-правовому — як ефективний захист порушеного права (ефективне поновлення у правах).

Розмежування матеріально-правової і процесуальної сторін ефективності має значення не тільки теоретично, а й практично, оскільки дозволяє чітко відмежувати наслідки судової процесуальної діяльності, коли з тих чи інших причин захист порушеного права не здійснюється (наприклад, при неправильно обраному способі захисту), проте судовий розгляд справи здійснено швидко із чітким дотриманням цивільної процесуальної форми. Це дозволить краще визначити стан здійснення правосуддя в країні, здатність судової системи своєчасно, неупереджено і справедливо вирішувати цивільні справи, забезпечуючи, таким чином, гарантоване Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод право на справедливий судовий розгляд.

Список використаних джерел

1. Цихоцкий А. В. Теоретические проблемы эффективности правосудия по гражданским делам / А. В. Цихоцкий. — Новосибирск : Наука, 1997. — 392 с.
2. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів : Указ Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006 // Офіційний вісник України. — 2006. — № 19. — Ст. 1376.
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI // Офіційний вісник України. — 2010. — № 55/1. — Ст. 1900.
6. Васильковский Е. В. Учебник гражданского процесса / Е. В. Васильковский ; под ред. и с предисл. В. А. Томсинова. — М. : Зерцало, 2003. — 464 с.
7. Дегтярев С. Л. Реализация судебной власти в гражданском судопроизводстве: теоретико-прикладные проблемы / С. Л. Дегтярев. — М. : Волтерс Клувер, 2007. — 376 с.
8. Гражданский процесс : учебник / под ред. В. В. Комарова. — Харьков : Одиссей, 2001. — 704 с.
9. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова [та ін.] ; за ред. В. В. Комарова. — Х. : Право, 2011. — 1352 с.
10. Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням державного зовнішньоекономічного підприємства «Славутич-Сталь» щодо тлумачення статті 124 Конституції України і Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 14 жовтня 1997 р. № 44-з [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/vz44u710-97>.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 120, частини шостої статті 234, частини третьої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) від 30 січня 2003 р. № 3-рп/2003 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03>.
12. Цивільний процес України: академічний курс : підручник / за ред. С. Я. Фурси. — К. : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2009. — 848 с.
13. Гражданский процесс России : учебник / под ред. М. А. Викут. — М. : Юристъ, 2004. — 459 с.
14. Гражданский процесс : учебник / под ред. В. А. Мусина, Н. А. Чечиной, Д. М. Чечота. — М. : ПРОСПЕКТ, 1997. — 480 с.
15. Проблемы науки гражданского процессуального права / В.В. Комаров, В.А. Бигун, В. В. Баранкова ; под ред. В. В. Комарова. — Харьков : Право, 2002. — 440 с.
16. Боннер А. Т. Принцип законности в советском гражданском процессе : учеб. пособ. / А. Т. Боннер. — М. : Изд-во ВЮЗИ, 1989. — 81 с.

Короєд С. О. Вирішення справи та захист прав — основні критерії оцінки ефективності цивільного судочинства

Проводиться розмежування таких завдань цивільного судочинства, як «вирішення справи» (розгляд спору) та «захист права» (відновлення у правах) як критеріїв оцінки ефективності правосуддя у цивільних справах. Розкриваються завдання (цілі) та зміст судової влади та правосуддя в їх співвідношенні зі змістом права на судовий захист, визначається зміст і мета цивільного судочинства. Робиться висновок, що оскільки ефективність правосуддя у цивільних справах вказує на ступінь реалізації його завдань, то ефективність цивільного судочинства слід розглядати в двох аспектах: процесуальному — як своєчасний розгляд справи і правильне вирішення спору; матеріально-правовому — як ефективний захист порушеного права. Зазначається, що розмежування матеріально-правової і процесуальної сторін ефективності має значення не тільки теоретично, а й практично, оскільки дозволяє чітко відмежувати наслідки судової процесуальної діяльності, коли з тих чи інших причин захист порушеного права не здійснюється (наприклад, при неправильно обраному способі захисту), проте судовий розгляд справи здійснено швидко і з чітким дотриманням цивільної процесуальної форми.

Ключові слова: правосуддя, цивільне судочинство, процес, спір, завдання, ефективність, вирішення справи, захист права.

Короєд С. А. Разрешение дела и защита прав — основные критерии оценки эффективности гражданского судопроизводства

Проводится разграничение таких задач гражданского судопроизводства, как «разрешение дела» (решение спора) и «защита права» (восстановление в правах) как критериев оценки эффективности правосудия по гражданским делам. Раскрываются задачи (цели) и содержание судебной власти и правосудия в их соотношении с содержанием права на судебную защиту, определяется содержание и цель гражданского судопроизводства. Делается вывод, что поскольку эффективность правосудия по гражданским делам указывает на степень реализации его задач, то эффективность гражданского судопроизводства следует рассматривать в двух аспектах: процессуальном — как своевременное рассмотрение дела и правильное разрешение спора; материально-правовом — как эффективная защита нарушенного права. Отмечается, что разграничение материально-правовой и процессуальной сторон эффективности имеет значение не только в теоретическом плане, но и в практическом, так как позволяет четко отграничить последствия судебной процессуальной деятельности, когда по тем или иным причинам защита нарушенного права не осуществляется (например, при неправильно выбранном способе защиты), однако судебное разбирательство осуществлено быстро и с четким соблюдением гражданской процессуальной формы.

Ключевые слова: правосудие, гражданское судопроизводство, процесс, спор, задачи, эффективность, разрешение дела, защита права.

Koroed S. Resolution of the case and protection of the rights — the basic criteria for evaluating the effectiveness of civil proceedings

In article it is differentiated such problems of civil litigation, as «resolution of a case» (resolution of a dispute) and «protection of a right» (reinstatement of rights) as a criteria for evaluating of effectiveness of justice in civil cases. It is disclosing objectives (goals) and the content of the judicial branch of power and justice as they relate to the content of the right to judicial protection; it is defining the content and purpose of civil proceedings. It is concluded that since the effectiveness of justice in civil cases indicates the degree of realization of its objectives, the effectiveness of civil litigation should be considered in two aspects: procedural — as a timely consideration of the case and correct resolution of the dispute; substantive — as an effective protection of violated rights. It is noted that the distinction between substantive and procedural sides of effectiveness is important not only in theory but also in practice, as it allows to clearly limit the consequences of judicial procedural activity when, for whereas reasons, protection of rights is not carried out (for example, it was wrongfully chosen the method of protection), but the trial carried out quickly with strict observance of the civil procedural form.

Key words: justice, civil litigation, process, dispute, objectives, effectiveness, resolution of case, protection of law.

УДК 340.132.6

*Микола Віталійович Котенко,
асистент кафедри інтелектуальної власності
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук*

СИСТЕМНЕ ТЛУМАЧЕННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

В умовах реформування правової системи України, розбудови її державності, розвитку інститутів громадянського суспільства як ніколи гостро стоїть проблема підвищення ефективності правового регулювання, вдосконалення тих правових інституцій, які забезпечують якість правового регулювання, досягнення тих правових результатів, які закладені правотворцем у змісті правових норм. Центральне місце в системі таких засобів займає тлумачення правових норм як засіб з'ясування та роз'яснення змісту і смислу правових норм, що в подальшому надає змогу реалізувати правові норми максимально відповідно до волі суб'єкта, який їх приймає. Якість тлумачення правових норм безпосередньо залежить від системи способів тлумачення, відповідний підбір яких надає змогу всебічно, ґрунтовно та об'єктивно з'ясувати зміст та смисл правових норм і в подальшому їх роз'яснити.

Системний спосіб тлумачення правових норм є явищем, що має як теоретичний, так і практичний прояв, оскільки, з одного боку, являє собою систему науково обґрунтованих положень щодо природи, поняття, ознак, значення, методики застосування системного способу тлумачення правових норм, а з другого — забезпечує практичне здійснення системного тлумачення правових норм.

Стан наукового дослідження системного способу тлумачення правових норм як правового явища характеризується міждисциплінарністю такого вивчення, що обумовлюється складністю самого явища та можливістю його прояву в різноманітних сферах правового регулювання суспільних відносин. Окремі аспекти системного способу тлумачення як явища теоретико-правового плану досліджувалися С. Алексєєвим, С. Бобровник, Ю. Власовим, С. Гусарєвим, Н. Дворниковим, Ж. Дзейко, О. Зайчуком, М. Козюброю, В. Котюком, О. Мурашиним, П. Недбайлом, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, П. Рабіновичем, О. Скакун, Ю. Шемшученком та ін.

Оскільки проблематика тлумачення норм права має міждисциплінарний характер наукового дослідження, це зумовило плюралістичний, певною мірою різновекторний характер розвитку наукових поглядів на проблематику поняття, сутності, природи, значення, системного способу тлумачення норм права. Тому наукове дослідження системного способу тлумачення правових норм як явища теоретико-правового плану має актуальний характер, що повинне забезпечити переосмислення теоретико-правових аспектів тлумачення норм права, результати якого відіграють методологічний та системоутворюючий характер для подальшого дослідження тлумачення норм права на теоретико-правовому та галузевому рівнях юридичної науки.

Окрім того, системний спосіб тлумачення правових норм має не лише теоретичний характер прояву, а й практичний, що найбільш комплексно використовується у судовій практиці. Від того, наскільки якісно відбудеться системне тлумачення правових норм, настільки об'єктивно буде встановлено зміст та смисл норм права, справедливо та законно застосовано норми права і здійснене правосуддя. З огляду на це, дослідження особливостей практики застосування системного способу тлумачення правових норм надасть змогу критично її про-